

КОДИФИКАЦИЯ НА БЪЛГАРСКОТО НАКАЗАТЕЛНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Ст. ас. Ралица Костадинова¹

I. Наказателното законодателство след Освобождението

1. Развитието на българското наказателно право преминава през няколко етапа. От изключително значение е периодът след Освобождението, когато през 1896 г. е приет първият български наказателен закон. В специализираната литература има задълбочени изследвания по темата, поради което в настоящата статия ще разгледаме само онези аспекти, които са свързани с кодификацията на българското наказателно право.

2. Руско-турската война от 1877/1878 г. слага край на петвековното османско господство по нашите земи и поставя началото на създаване на новата българска държава. Известно е, че след Освобождението от 1878 г. в българските земи остава да действа **Имперския наказателен закон от 1858 г.** / ИНЗ². Изследователите на този период сочат следните причини за неговото приложение: 1/ липса на нов български наказателен закон; 2/ относителна пълнота на османотурския наказателен закон; 3/ засилена престъпност, както по време на войната, така и след нея; 4/ наличие на подготвени юристи по османотурско право³.

ИНЗ е създаден като прототип на френския Наполеонов кодекс и по духа си е определян като един от най модерните за времето си в Европа. Състои се от предварителни разпореждания, 32 отдела и 264 члена⁴. ИНЗ се прилага в новообразуваната българска държава след Руско-турската война до 21.02.1896 г., макар че официален акт за това не е издаден⁵. Чак през 1880 г. с приемането на

¹ Асистент по наказателно право, НБУ, директор на програма „Право”.

² Обнародван на 27 юли 1858 г.

³ **П а н а й о т о в, Никола.** Наказателното право в Османската империя през XIX век. Варна, 2001, с. 128.

⁴ Така **П а н а й о т о в, Никола.** Наказателното право в Османската империя през XIX век. Варна, 2001, с. 18.

⁵ Така **М и х а й л о в, Димитър.** Наказателния закон от 1896 г. и съвременното наказателно законодателство. - В: Сто години наказателен закон и актуални проблеми на наказателното законодателство. С., 1996, с. 60.

Временните съдебни правила⁶, в чл. 12 се дава правно основание за прилагането на чуждия закон в българските земи През 1885 г. с Указ №4⁷ на княз Александър I Батенберг някои члнове се заливат, други видоизменят, а трети допълват.

Наред ИНЗ след Освобождението в нашите земи действат: 1) Актовете, издадени от Временното руско гражданско управление(ВРУ)⁸ в българските земи; 2) Обичайно българско право; 3) Закони, приети от Народното Събрание през периода 1884-1894 г.⁹.

2. През 1880 г. е приет **Закон за устройство на съдилищата**¹⁰ (ЗУС), чрез който се създава института на мировите съдии. През същата година е приет и **Устав за наказанията, които мировите съдии могат да налагат** (Устава)¹¹, чийто първоизточник е Руския устав о наказаниях налагаемых мировыми судьями от 1864 г. По своята същност Уставът е първият български наказателен материалноправен акт¹². В дванадесетте му глави са посочени простъпките, които подлежат на наказване. Уставът възприема класификацията на престъпленията с оглед на тежестта на предвидените наказания. Възприето е установеното вече с в чл. 2 от ОНЗ тройно деление на деянията: 1) злодеяния, 2) престъпления, 3) погрешки (простъпки). Простъпката (нарушението) е деяние, което се наказва с предвидените в чл. 1, т. 1-4 от Устава наказания и е подсъдно на мировите съдии. В особената част на Устава е очертана системата на простъпките.

Може да обобщим, че през този период от развитието на българското наказателно право правната уредба е разпокъсана и некодифицирана¹³. Това

⁶ Обн. ДВ, бр. 52 от 14 юни 1880 г.

⁷ Указ №4 за допълнение към Отоманския наказателен закон.

⁸ То започва на 16 ноември 1876 г. със създаването на длъжността „завеждащ гражданската канцелария при Главнокомандващия действащата армия” на която е назначен княз Владимир Александрович Черкасски. Така **Т о к у ш е в, Димитър**. Съдебната власт в България. С., Сиби, 2003, с. 122.

⁹ Тази систематизация дава **Й о ч е в, Евгени**. 110 г. от приемането на първия български наказателен закон. – В: *Юридически свят*, 2006, №2.

¹⁰

¹¹ **Обн. ДВ**, бр. 51 от 11.06.1880 г.

¹² Така **Й о ч е в, Евгени**. 110 г. от приемането на първия български наказателен закон. – В: *Юридически свят*, 2006, №2, с. 100.

¹³ Закон за допълнение на ТНЗ за престъпленията от частен характер от 1884 г. Закон за добавка към чл. 58 от ТНЗ 1886; Закон за допълнителен отдел към ТНЗ – злодеяния и престъпления срещу безопасността на железопътните съобщения 1889; Закон за допълнителен отдел III (За взятката) 1894; Закон за престъпните деяния против особата на негово Височество Княза 1883; Закон за

положение е променено през 1896 г., когато е създаден първият български наказателен закон.

II. Първи български наказателен закон

1. Предпоставки за приемането на български наказателен закон

Имперския наказателен закон от 1858 г. не е задоволявал цялостно потребностите на младата буржоазна държава. Макар и създаден по подобие на Наполеоновия кодекс от 1810 г. ИФЗ е непригоден за изграждащата се християнска държава и „ в много отношения той не е отговарял на правния мироглед на нашия народ, на неговия стремеж към култура и неговия напредничав дух”¹⁴. Той не е съответствал на социално-икономическите и политическите условия в младата българска държава¹⁵. Ето защо неизбежно било и създаването на български наказателен закон

2. История на приемането на закона

За първи път през 1883 г. по предложение на министъра на правосъдието Теохараов е съставена комисия, която да изготви проект на нов наказателен закон. След като комисията не успява да се справи, тя възлага на Бастиян (съветник в министерство на правосъдието) да изработи проект . През 1884 г. проекта е готов, но комисията не го одобрява.

През 1886 г. Константин Стоилов възлага на Александър Дякович (прокурор от Русе) задачата да изработи проект за НЗ. През 1888 г. проектът е внесен в Народното събрание, но без успех. Седем години по-късно, когато Стоилов е министър-председател, преработеният проект за наказателен закон отново е внесен в Народното събрание. Така през 1896 г. се стига до приемането на **първия български наказателен закон (НЗ)**¹⁶, който влиза в сила на 1 май същата година и

престъпните деяния против особата на Негово Височество Княза и членовете на неговото семейство 1894.

¹⁴ Д о л а п ч и е в, Никола. Наказателно право. Фот.изд. С., БАН, 1994, с. 31.

¹⁵ Така М и х а й л о в, Димитър. Основни етапи в развитието на българското наказателно право. - В: Проблеми на наказателното право. Обща част. С., Сиела, 2008, с. 45. Закон за престъпните деяния против особата на негово Височество Княза 1883;

¹⁶ Утвърден с указ от 2.02.1896 г., под № 43, обн., ДВ, бр. 40 от 21.02.1896 г.

поставя началото на **кодификацията в областта на българското наказателно право.**

3. Особенности на Наказателния закон от 1896 г.

НЗ е модерен и образцов за времето си закон, който съчетава в себе си достиженията на европейската правна теория и практика¹⁷. Негови първоизточници са Унгарският наказателен закон от 1880 г. и проектът за Руски наказателен закон от 1886 г. (който става закон през 1903 г.), които били създадени според принципите на немската правна система.¹⁸

Най-важната особеност на наказателния закон от 1896 г. е, че той е **първият кодифициран български нормативен акт в областта на наказателноправната материя**¹⁹. В един нормативен акт, наречен закон, са събрани всички наказателноправни норми на общата и особената част на наказателното право. Освен това НЗ от 1896 г. възприема редица демократични принципи: законоустановеност на престъплението и наказанието; равенство на гражданите пред закона; модерно за времето си разбиране за вина, опит, съучастие, съвкупност, и наказание.

Трябва да отбележим, че НЗ от 1896 г. възприема класически за европейското наказателно право категории и институти. Формулира състави на престъпления с оглед особеностите на общественно-икономическото развитие и особеностите на българското общество. Ето защо неговото прилагане продължава до 1951 г., когато е приет нов наказателен закон, който от 1956 г. е кодекс. Макар първият български наказателен кодекс да е приет през 1956 г., то началото на кодификацията на наказателното законодателство е направена петдесет години по рано с приемането на НЗ от 1896г.

¹⁷ Така **Йочев, Евгени**. 110 г. от приемането на първия български наказателен закон В: *Юридически свят*, 2006, №2, 98-113.

¹⁸ Подробно вж. **Андреев, Михаил**. История на българската буржоазна държава и право. 1878-1917. Софи - Р, С. 1993 г., с. 142. Там срещаме и констатацията, „Нашият наказателен закон е бил един типичен буржоазен наказателен закон”.

¹⁹ В този смисъл **Михайлов, Димитър**. Наказателния закон от 1896 г. и съвременното наказателно законодателство. - В: Проблеми на наказателното право. Обща част. С., Сиела, 2008, с. 55.

Заклучение

Може да се каже, че повече от 100 години наказателното право като самостоятелен отрасъл в единната българската правна система е кодифицирано. Това следва да се отчете като прогресивно и напредничаво решение на нашия законодател след Освобождението. Макар и скромно да нарича новия акт в областта на престъпленията и наказанията закон, той дава живот на първата българска наказателноправна кодификация. Наказателния закон от 1896 г. въпреки че е бил неколккратно прередактиран, допълван с нови текстове, лишаван от други, е изиграл своята положителна роля за развитието на българското наказателно право.